

سوال

نیت کرده‌ام از طرف خودم و فرزندانم قربانی کنم. آیا قربانی باید ویژگی‌های خاصی داشته باشد؟ یا می‌توانم هر گوسفندی را قربانی کنم؟

پاسخ مفصل

الحمد لله.

حیوان قربانی باید شش شرط داشته باشد:

۱- حیوان قربانی باید حتماً از **بهیمه الأنعام** باشد، زیرا الله متعال می‌فرماید: **وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ** [حج/ ۳۴] (و برای هر امتی مناسکی قرار دادیم تا نام الله را بر دام‌های زبان بسته‌ای که روزی آن‌ها گردانیده یاد کنند) منظور از **بهیمه الأنعام** یا حیوانات زبان بسته نزد عرب، شتر و گاو و گوسفند [و بز] هست. حسن و قتاده و دیگران چنین گفته‌اند.

۲- اینکه حیوان به سن تعیین شده توسط شرع رسیده باشد. یعنی اینکه اگر گوسفند است **جذعه** (شش ماهه) باشد و اگر دیگر حیوانات است مسنه باشد، زیرا رسول الله ﷺ می‌فرماید: **تنها [حیوان] مسنة (به سن رسیده) را ذبح کنید، مگر آنکه برایتان سخت باشد، که در این صورت گوسفندی که جذعة (شش ماهه) باشد را ذبح کنید به روایت مسلم.**

مسنة یعنی ثنیه و بالاتر و جذعه کمتر از آن است.

ثنی در شتر یعنی شتری که پنج سالش کامل شده باشد.

ثنی در گاو یعنی گاوی که دو سالش کامل شده باشد.

و ثنی در گوسفند [و بز] یعنی یک سالش کامل شده باشد.

و منظور از **جذع**، حیوانی است که نصف سالش کامل شده باشد، بنابراین قربانی کردن شتر و گاو و بز که ثنی نباشد جایز نیست و همینطور گوسفندی که کمتر از جذع (شش ماه) باشد ذبحش به عنوان قربانی جایز نیست.

(خلاصه: یعنی برای قربانی شتر باید پنج سال کامل داشته باشد و گاو باید دو سال کاملش باشد و در مورد بز یک سالش کامل شده باشد و در مورد گوسفند کافی است که شش ماهش کامل شده باشد).

۳- خالی از عیوبی باشد که مانع جواز می‌شود. این عیوبها چهار مورد است:

یک: اینکه حیوان به طور آشکاری یک چشم باشد. یعنی یک چشم حیوان کامل بیرون زده باشد یا کاملاً سفید باشد و به راحتی فهمیده شود که چشمش کور است.

دو: بیماری آشکار: یعنی مرضی که نشانه‌های آن بر روی حیوان عیان باشد، مانند تبی که حیوان را زمین‌گیر کند و اشتهايش را از بین ببرد، یا گری واضحی که گوشت آن را خراب کند و در سلامتی‌اش تاثیر گذارد، و یا زخم عمیقی که بر سلامتی‌اش تاثیر بگذارد و مانند آن.

سه: لنگی واضح، به طوری که حیوان نتواند در راه رفتن با دیگر حیوانات همراه شود.

چهار: ضعف شدید (به سبب بیماری یا پیری و...) که باعث از بین رفتن مغز استخوان حیوان شود، زیرا هنگامی که از

پیامبر ﷺ درباره‌ی حیواناتی که در قربانی باید از آنها اجتناب کرد پرسیدند، فرمود: **حیوانی که آشکارا لنگ می‌زند، و**

حیوانی که کوری یک چشمش واضح است، و حیوانی که بیماری‌اش آشکار است، و حیوانی که از فرط لاغری استخوانش

مغز ندارد به روایت امام مالک در موطا از براء بن عازب رضی الله عنه. و در سنن از براء - رضی الله عنه - آمده که گفت:

رسول الله ﷺ در میان ما برخاست و فرمود: **[ذبح] چهار [حیوان] در قربانی جایز نیست...** به مانند حدیث پیشین. این روایت

را علامه آل‌بانی در إرواء الغلیل (۱۱۴۸) صحیح می‌داند.

این چهار عیب مانع از جایز بودن ذبح حیوان به عنوان قربانی است. همینطور عیب‌های دیگری که مانند این‌ها یا بدتر باشد به آن ملحق می‌شود:

- حیوانی که هر دو چشمش کور است.

- حیوانی که بیش از حد خورده و باد کرده است، تا وقتی که به حال عادی برگردد.

- حیوانی که زایمانش به مشکل برخورده، تا آنکه به حال طبیعی برگردد.

- حیوانی که بر اثر خفگی یا سقوط از بلندی یا مانند آن در حال مرگ است، مگر آنکه زنده بماند به وضعیت طبیعی برگردد.

- حیوانی که بر اثر بیماری [یا پیری و دیگر عوامل] توان راه رفتن نداشته باشد.

- حیوانی که یکی از دست‌ها یا پاهایش پریده باشد.

اگر این شش عیب را به چهار عیب اول که در حدیث آمده اضافه کنیم، انواع حیواناتی که ذبح‌شان به عنوان قربانی جایز نیست، به ده مورد می‌رسد.

۴- اینکه حیوان قربانی در ملکیت شخص باشد، یا آنکه از سوی شرع یا مالک آن اجازه‌ی قربانی کردنش را داشته باشد. بنابراین قربانی حیوانی که در ملک او نیست، مانند حیوان غصبی یا دزدی یا تصاحب شده بر اساس ادعای باطل و مانند آن، جایز نیست. زیرا تقرب به الله به واسطه‌ی گناه صحیح نیست. قربانی کردن از مال یتیم توسط ولی او در صورتی جایز است که عادت مردم بر آن رفته باشد و عدم قربانی باعث دلشکستگی یتیم شود.

قربانی از مال موکل توسط وکیل وی جایز است.

۵- حق کس دیگر به حیوان قربانی تعلق نگیرد. بنابراین قربانی کردن حیوانی که در رهن است جایز نیست.

۶- اینکه قربانی را در وقت تعیین شده‌ی آن در شرع، انجام دهد. این وقت از بعد از نماز عید در روز **نحر** [یعنی روز دهم ذی الحجة] شروع شده و تا غروب خورشید آخرین روز از ایام تشریق یعنی روز سیزدهم ذی الحجة ادامه می‌یابد. بنابراین روزهای قربانی چهار روز است: روز عید (پس از نماز عید)، و سه روز پس از آن. کسی که پیش از پایان نماز عید یا پس از غروب روز سیزدهم ذبح را انجام دهد، قربانی‌اش پذیرفته نیست، زیرا بخاری از براء بن عازب - رضی الله عنه - روایت کرده که رسول الله ﷺ فرمود: **هرکس پیش از نماز ذبح کند، این [حیوانی که ذبح کرده] گوشتی است برای خانواده‌اش و قربانی به شمار نمی‌آید.** همینطور از جندب بن سفیان بجلی - رضی الله عنه - روایت است که گفت: پیامبر ﷺ را دیدم که فرمود: **کسی که پیش از نماز ذبح کرده یکی دیگر را به جایش [برای قربانی] آماده سازد.** و از نبیشه هذلی - رضی الله عنها - روایت است که پیامبر ﷺ فرمود: **روزهای تشریق، ایام خوردن و نوشیدن و ذکر الله عزوجل است** به روایت مسلم.

اما اگر به سبب عذری قربانی دچار تاخیر شود، مانند اینکه حیوانش بدون سهل انگاری او بگریزد و پس از گذشتن وقت قربانی پیدا شود، یا کسی را برای قربانی وکیل کند اما وکیلش فراموش کند در وقت آن قربانی کند، با قیاس بر کسی که از نماز به خواب افتاده یا آن را فراموش کرده و می‌تواند پس از بیداری یا یادآوری در خارج وقت نمازش را به جای آورد، اشکالی ندارد به علت عذر، پس از خروج وقت قربانی را انجام دهد.

ذبح قربانی در روز و شب جایز است و ذبح آن در روز بهتر است، و ذبح در روز عید پس از خطبه بهتر است و هر چه زودتر انجام شود بهتر است زیرا مبادرت در عمل خیر به حساب می‌آید.